

GEZ

KARTA ADRESOWA ZABYTKU

3. Miejscowość

GDAŃSK

1. Nazwa

**Historyczny zespół budowlany przy
ul. Robotniczej, ul. Stefana Jaracza
i ul. Jana z Kolna**

2. Czas powstania

1903-1907

7. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym

budynki wchodzące w skład historycznego zespołu

granica historycznego zespołu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków decyzją z dnia 08.07.2020 r. pod nr A-1980

4. Adres

**ul. Stefana Jaracza 13B, 13A, 12B, 12A;
ul. Robotnicza 8, 9, 10, 11A, 11B, 12A,
12B, 13, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26;
ul. Jana z Kolna 26, 27, 28, 29, 30**

**dz. nr 39, 38, 37, 33/2, 35, 34, 33/1, 4/2, 5,
3/1 (część), 9/2 (część), 3/2, 9/3 (część),
9/10, 6, 7, 36, 32,
obr. 081**

5. Przynależność administracyjna

województwo **POMORSKIE**

powiat **GDAŃSK**

gmina **GDAŃSK**

6. Formy ochrony

wpis do rej. zab. **A-1980**
(decyzja PWKZ z dnia 08.07.2020 r.)

wpis do rej. zab. układ urb. **nie dotyczy**

pomnik historii **nie dotyczy**

park kulturowy **nie dotyczy**

MPZP
Uchwała RMG nr XXVIII/903/2004
z dnia 30.09.2004 r.

(1) Plan sytuacyjny z oznaczeniem budynków i terenu wpisanych do rejestru zabytków decyzją z dnia 08.07.2020 r. pod nr A-1980 (źródło mapy zasadniczej: www.ewid.gdansk.gda.pl/IntraEwid, dostęp: 02.01.2023 r.).

8. Historia, opis i wartości

Zespół budowlany położony przy ulicach Jana z Kolna, Stefana Jaracza i Robotniczej zlokalizowany jest na terenie średniowiecznego Młodego Miasta, funkcjonującego w latach 1380-1455 oraz na obszarze północnego pasa nowożytnych fortyfikacji miejskich, których rozbiórkę rozpoczęto w 1889 r. Likwidacja umocnień obronnych umożliwiła rozbudowę miasta m.in. w kierunku północnym i zachodnim. Obszar, na którym znajduje się zespół, zabudowywano na początku XX w.

Ulice, przy których są zlokalizowane budynki wytyczono na przełomie XIX i XX w. (poza obecną ulicą Jana z Kolna). Ulica Jana z Kolna, od 1899 r. nosiła nazwę Schichaugasse - od położonej w pobliżu Stoczni Schichaua i nazwiska jej dyrektora. Nazwa ta obowiązywała do 1945 r., gdy przekształcono ją na obecnie obowiązującą. Ulica Stefana Jaracza istnieje od 1903 r. Do 1945 r. ulica ta nosiła nazwę Am Holzraum (Przy Składowach Drewna). Po 1945 r. otrzymała nazwę Drewnica, a od grudnia 1953 r. nosi obecne imię. Ulica Robotnicza powstała w 1903 r. i do 1945 r. nosiła nazwę Am Stifswinkel / Stifswinkel (Zakątek Fundacyjny). Po 1945 r. nadano jej współczesną nazwę.

Na podstawie danych z księgi adresowej z 1903 r. wiadomo, że budowa zespołu rozpoczęła się od budynków przy ul. Robotniczej (prawdopodobne rozpoczęcie budowy nastąpiło w 1902 r.). Kwartęły były wznoszone stopniowo. W 1907 r. budynki tworzące zespół były już zamieszkałe. Od północy kompleks budynków od terenów stoczniowych odgradzał wysoki mur z bramą. Budynki te nie zostały zniszczone podczas II wojny światowej. W latach 1976-1978 rozebrano dwa budynki położone przy ul. Stefana Jaracza 14 i 15, wolnostojący budynek zlokalizowany na wewnętrznym dziedzińcu pomiędzy budynkami ul. Stefana Jaracza i ul. Robotniczej oraz budynki zlokalizowane pod adresami ul. Robotnicza 14, 15, 16 i 17. Ponadto, w 2018 r. rozebrano pozostałości muru stoczniowego.

Zespół budowlany dzieli się na trzy kwartały. Zabudowa jest zwarta, wzniesiona na planie litery U, otwarta w kierunku północnym. W środkowym kwartale, częściowo rozbranym zachowały się jedynie trzy budynki. Obok wzniesiono nowy kompleks na planie litery L, który nie powtarza dawnej kompozycji. Granice zespołu wyznaczają ulice: od południa ul. Robotnicza, od wschodu ul. Stefana Jaracza, od zachodu ul. Jana z Kolna, a od północy estakada im. ks. J. Popiełuszki. Dawny mur stoczniowy odgradzający kompleks od północy zachowany jest jedynie w postaci niewielkiego fragmentu obok kamienicy przy ul. Robotniczej 13. Od strony wewnętrznej znajdują się niezabudowane podwórka. Wyjątek stanowi szczelina przeciwołotnicza zlokalizowana pomiędzy budynkami przy ul. Robotniczej 21-26, a budynkami przy ul. Jana z Kolna 26-30. W przejściach bramnych oraz wewnętrznych drogach pomiędzy kwartałami zachowała się nawierzchnia brukowa oraz fragment torowiska zlokalizowany w okolicy wyburzonych budynków przy ul. Robotniczej o nr 16 i 17.

cd. na załączniku do karty nr 1

9. Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji

Ogólny stan zachowania zespołu jest dobry. Budynki są użytkowane. We wszystkich zachowana jest kompozycja i wystrój elewacji. W zespole wymieniono część pokryć dachowych, zamurowano lub przekształcono część otworów okiennych. Wtórnie dodano lukarny, facjaty lub okna połaciowe. Przemalowano lub otynkowano fragmenty elewacji w obrębie balkonów i logii (w kwartale wschodnim). Niektóre balkony zabudowano lub całkowicie oszklono.

Elewacje budynków zespołu są zabrudzone, część jest zawilgocona w partii przyziemia. Występują ubytki cegieł, spoin i tynków. Pozostałe tynki w wielu miejscach są odspojone. Niektóre elewacje są pokryte graffiti (szczególnie pierzeja zachodnia zespołu oraz elewacje północne budynków przy ul. Jana z Kolna 30 i ul. Robotniczej 21).

Zachowana jest część detalu, w tym przykłady historycznej stolarki okiennej i drzwiowej. W większości jednak stolarka została wymieniona na nową, w części nie uwzględniając historycznego podziału. Poza tym zachowały się: część krat okien piwnicznych, balustrady balkonów, niektóre iglice na szczytach, nieliczne tabliczki z numeracją budynków, haki po dawnej trakcji linii tramwajowej oraz dziury w elewacjach po kulach z okresu II wojny światowej.

Wskazane jest przeprowadzenie prac konserwatorsko - budowlanych elewacji, mających na celu przywrócenie im właściwego stanu zachowania oraz walorów artystycznych i estetycznych założenia. Wskazana jest również konserwacja zachowanej stolarki okiennej i drzwiowej oraz ujednoczenie nowej stolarki w sposób nawiązujący do wyglądu historycznego.

Opracowano na podstawie:

- Decyzja Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie wpisania do rejestru zabytków znak RD.5140.71.2019.PŚ z dnia 08.07.2020 r.
- Księgi adresowe „Neues Adreßbuch für Danzig und seine Vororte” z l. 1902-1907, źródło: <https://pbc.gda.pl/dlibra/publication/6163/edition/3485#structure>, dostęp: 02.03.2023 r.
- Januszajtis A., [https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=DZIE%C5%81A_ZEWN%C4%98TRZNE#-tabela ulic dziel zewnętrznych](https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=DZIE%C5%81A_ZEWN%C4%98TRZNE#-tabela+ulic+dziel+zewn%C4%99trznych), dostęp: 15.03.2023 r.
- Lipiński J., Lorens P., Młode Miasto Gdańsk. Laboratorium miejskich procesów rozwojowych, Warszawa 2016, s. 66-76, 142-155.
- Samól P., [https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=M%C5%81ODE_MIASTO_\(Jungstadt\)](https://gdansk.gedanopedia.pl/gdansk/?title=M%C5%81ODE_MIASTO_(Jungstadt)), dostęp: 15.03.2023 r.
- Stephan W., Die Strassennamen Danzigs, Danzig, 1911, s. 42, 83, 90.

10. Wykonanie karty (autor, data i podpis)

Agnieszka Kołodziejczyk
30.06.2023 r.

11. Zatwierdzenie karty (podpis wojewódzkiego konserwatora zabytków)*

*dotyczy zabytków niewpisanych do rejestru zabytków i niewłączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków

cd. pkt 8 (historia, opis i wartości)

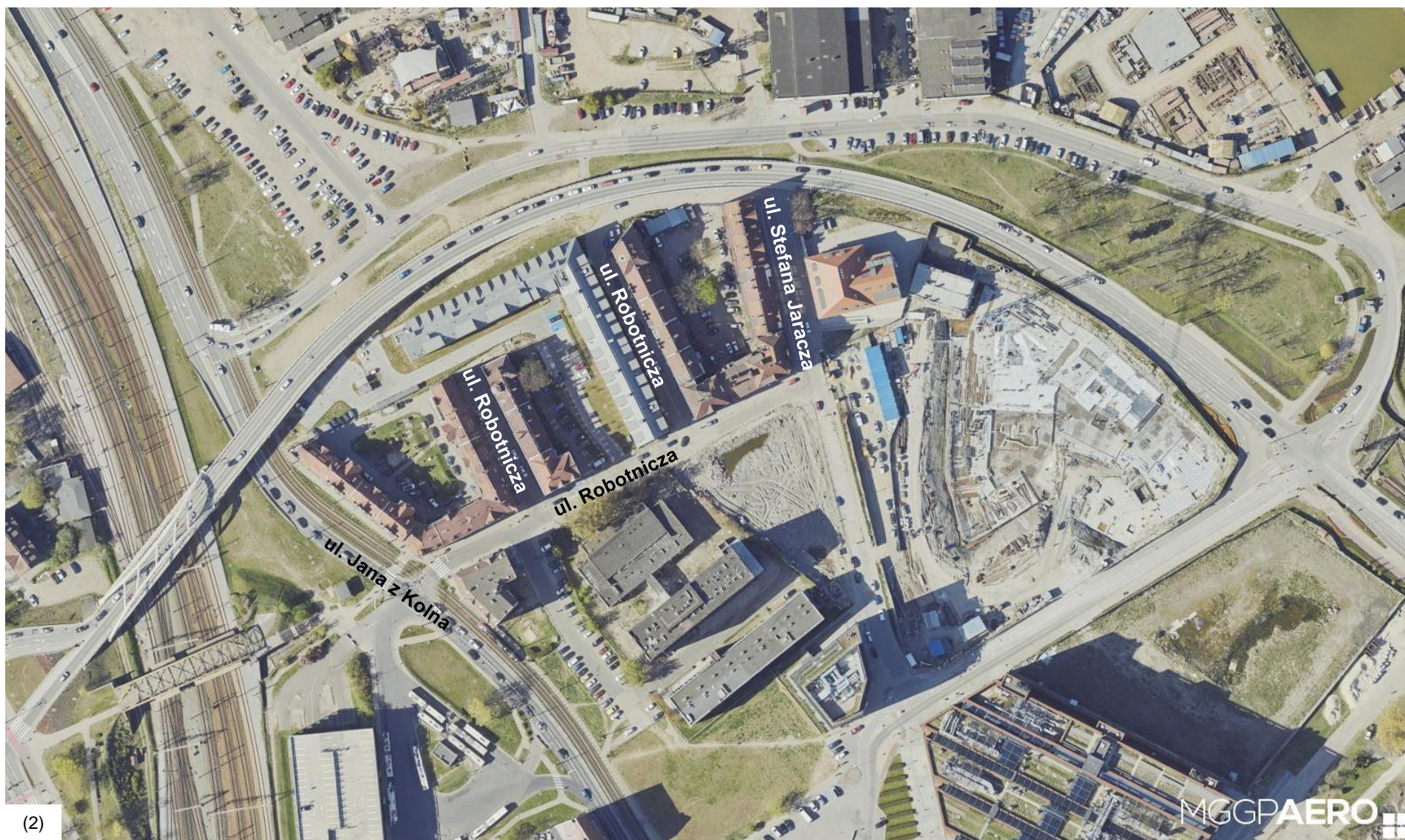
Zespół tworzy dwadzieścia sześć budynków. Zabudowa poszczególnych kwartałów różni się od siebie. Jednak w całości budynki te mają spójny charakter. Kamienice są murowane z cegły, ich dachy mają różne kształty, ale są pokryte ceramiczną dachówką zakładkową. Wzniesione zostały w większości na planach prostokąta lub trapezu, z ryzalitami lub pseudoryzalitami, w których znajdują się klatki schodowe. Poszczególne narożniki zespołu wyróżniono wieżyczkami lub wykuszami. Budynki są podpiwniczone, dwu lub trzy piętrowe, w części z użytkowymi poddaszami, które doświetlają lukarny lub facjaty. Elewacje wykończono na dwa sposoby. Pozostawiono w większości powierzchnie ceglane i otynkowano tylko pasy międzykondygnacyjne, blendy, płyciny lub otynkowano w całości powyżej parteru, pozostawiając tylko ceglane detale (obramienia okienne i drzwiowe, parapety, łęki, gzymsy, fryzy, lizeny), stanowiące dekorację budynku. Otwory okienne i drzwiowe wykończono łukami odcinkowymi lub ostrymi. Główne wejścia do budynków zaakcentowano dekoracyjnymi portalami. Podobnie wykończono również elewacje północne budynków, dawniej widoczne zza muru, poprzez zastosowanie przede wszystkim dużych blend.

Kwartały dzielą się na zachodni, środkowy i wschodni. Kwartał zachodni tworzą budynki położone przy ul. Jana z Kolna 26, 27, 28, 29, 30 oraz budynki położone przy ul. Robotniczej 21, 22, 23, 24, 25, 26. Charakteryzuje się on ciągłą zabudową o jednakowej kompozycji elewacji poszczególnych pierzei. Brak wydzielenia granic poszczególnych numerów powoduje, że elewacje stały się wieloosiowe i monumentalne. Podział elewacji tworzą lizeny, które nie odzwierciedlają faktycznych podziałów budynków. Kwartał cechują wysokie szczyty o falistych wykrojach oraz ozdobnie zaakcentowane główne wejścia do budynków. Wyróżniają go także wieżyczka w narożu budynku przy ul. Jana z Kolna 26 oraz wykusz budynku przy ul. Robotniczej 24-25. Tylko w tym kwartale w budynkach od strony północnej znajdują się przejścia bramne. Od strony podwórza zastosowano ryzalitty i pseudoryzality, zwieńczone dachami naczółkowymi lub dwuspadowymi oraz szczytami schodkowymi.

Kwartał środkowy obecnie tworzą jedynie trzy budynki przy ul. Robotniczej 18, 19, 20. Budynki te wyróżniają się dekoracją elewacji przez zastosowanie płycin w osiach okiennych, zakończonych łukiem odcinkowym oraz blend o ostrych łukach pomiędzy nimi. Wprowadzono różnej wielkości okna, o ostrych i odcinkowym łukach. Wejścia do budynków akcentują portale o łukach ostrych. Poza tym elewację zdobią pseudoprzyopy oraz trójkątne szczyty. Wyjątkowe jest także umieszczenie wieżyczki wieńczącej kamienicę przy ul. Robotniczej 20.

Kwartał wschodni stanowią budynki przy ul. Robotniczej 8, 9, 10, 11A, 11B, 12A, 12B, 13 oraz ul. Stefana Jaracza 12A, 12B, 13A, 13B. Najbardziej bogaty wystrój otrzymały kamienice narożne (ul. Robotnicza 8 i 10). Dekoracja wszystkich budynków kwartału charakteryzuje się zastosowaniem fryzów gładko otynkowanych oraz wypełnionych geometrycznymi wzorami. Otwory okienne i drzwiowe w większości zdobią ceglane obramienia. Budynki wieńczą szczyty trójkątne z sterczynami lub schodkowe z prostymi i okrągłolukowymi uskokami. Jeden z narożników kwartału został zaakcentowany kilkukondygnacyjnym wykuszem (ul. Robotnicza 8). Odmienne od pozostałych kwartałów jest zastosowanie od strony podwórza balkonów i loggi.

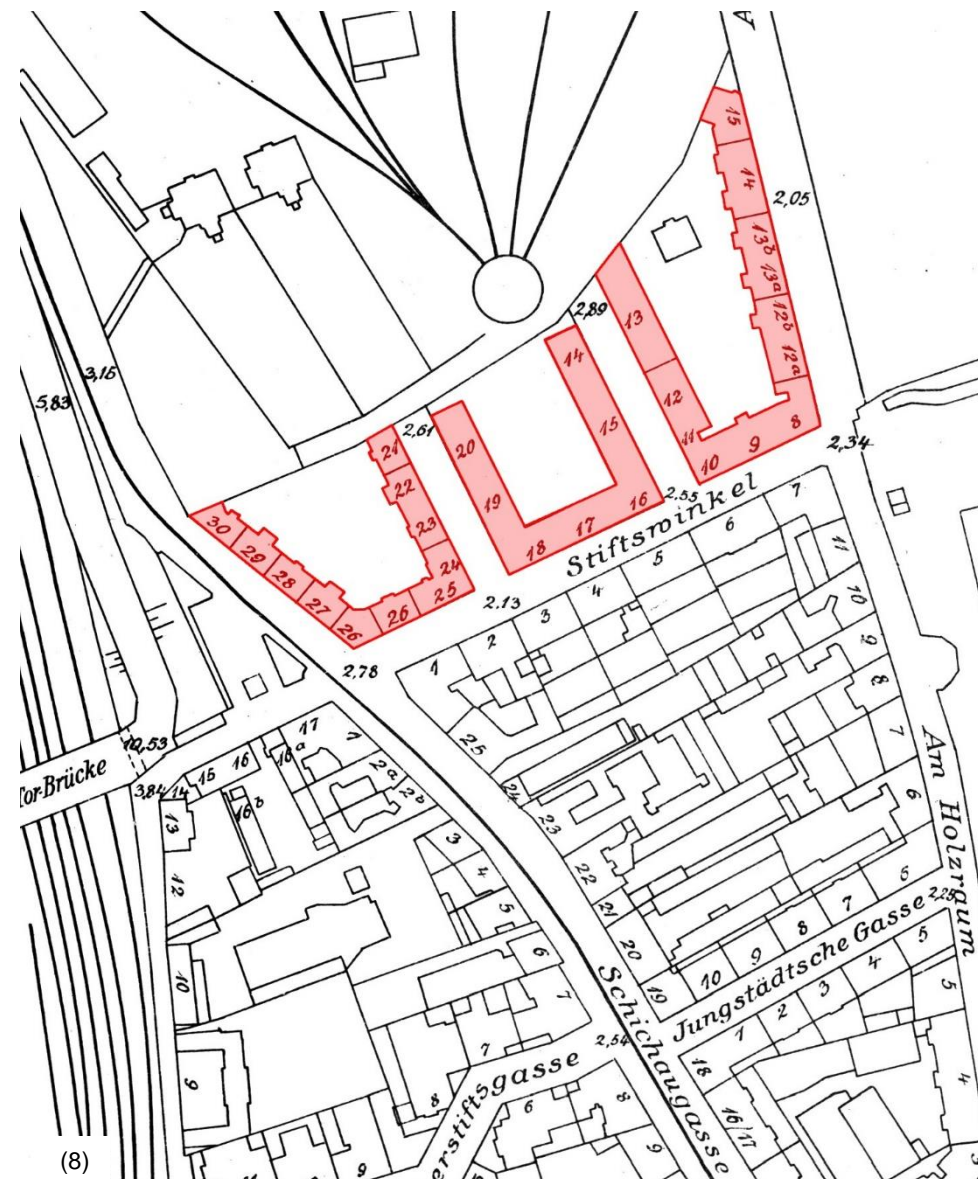
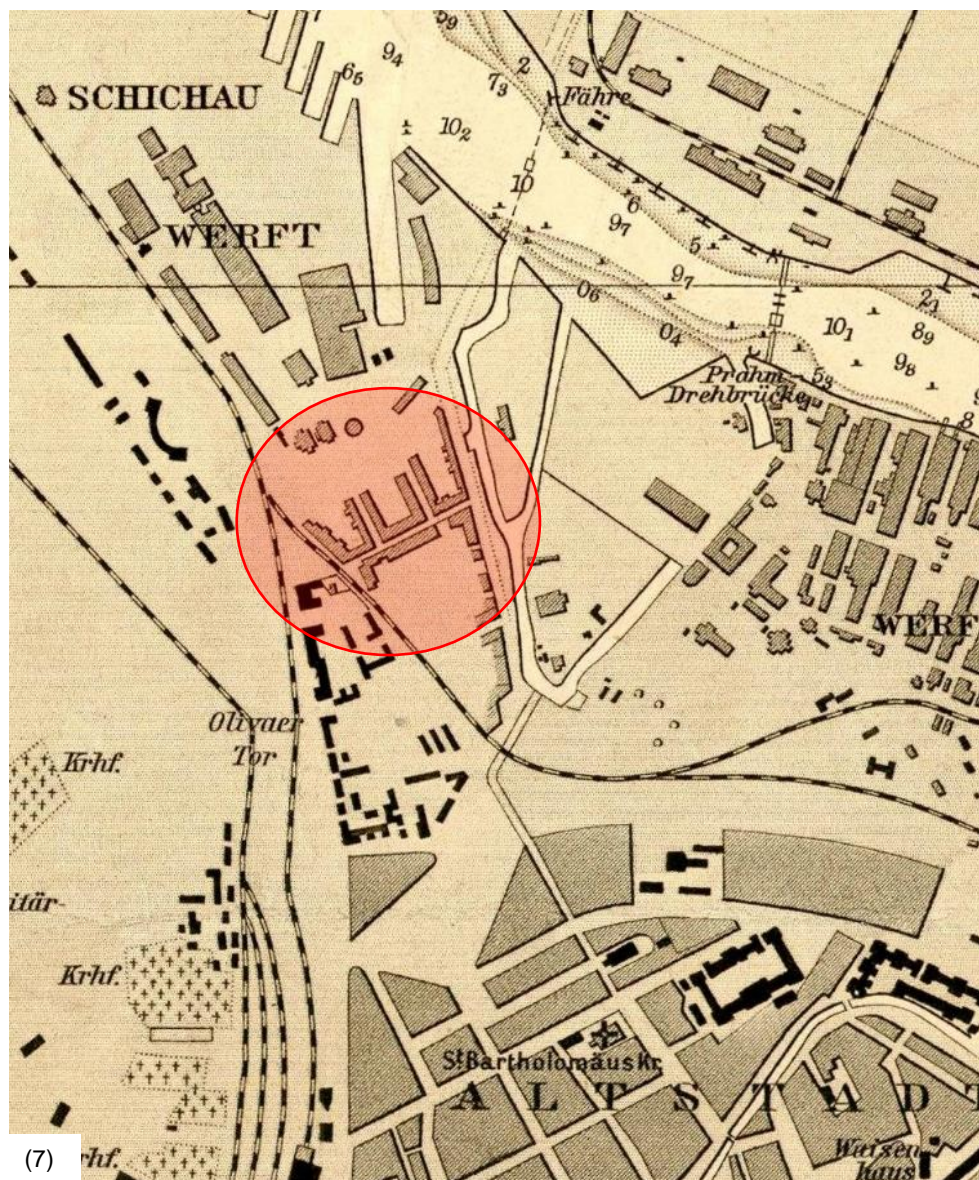
Budynki tworzące zespół są cennym przykładem zabudowy mieszkalnej z początku XX w. Są cenne pod względem historycznym, naukowym i artystycznym. Stanowią świadectwo rozbudowy i rozwoju miasta w wyniku niwelacji fortyfikacji miejskich na przełomie XIX i XX w. Budynki te nie zostały zniszczone podczas II wojny światowej i pomimo upływu wielu lat zachowały dawne formy i autentyzm. Pomimo różnic pomiędzy poszczególnymi kwartałami, budynki razem tworzą spójny i zwarty zespół.

(2) Zespół budowlany przy ul. Stefana Jaracza, ul. Robotniczej i ul. Jana z Kolna.
Widok sytuacyjny terenu z góry, stan z 2022 r. (źródło: <https://obliview.brg.gda.pl/>, dostęp: 12.01.2023 r.).

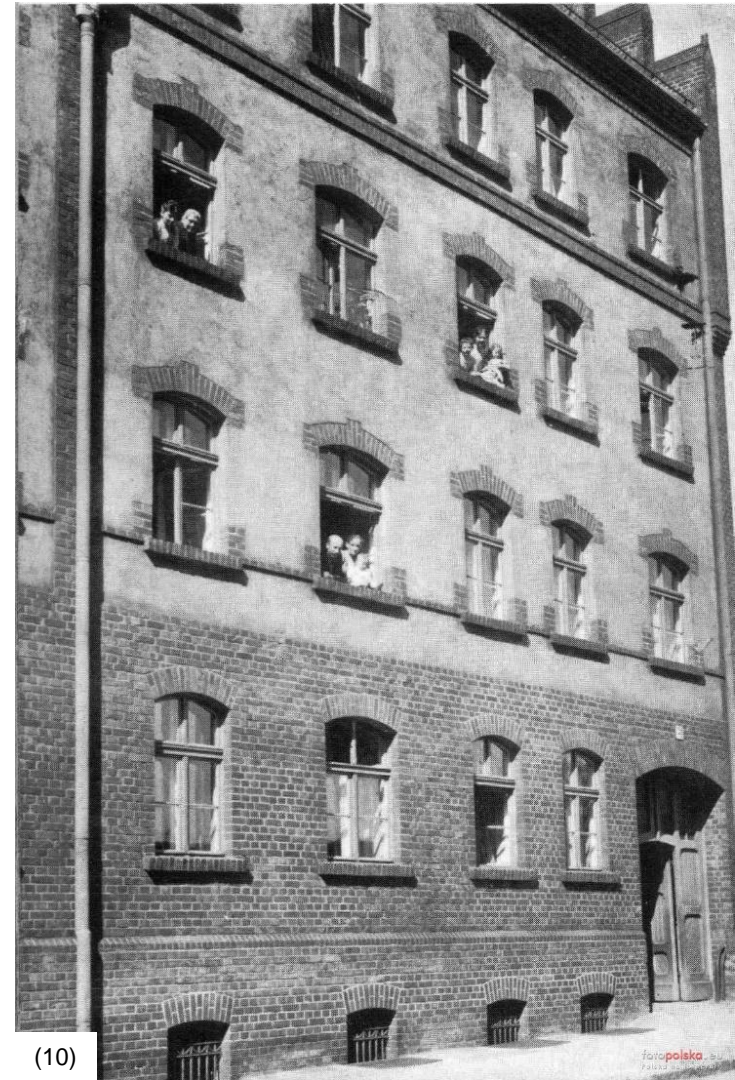
Zespół budowlany przy ul. Stefana Jaracza, ul. Robotniczej i ul. Jana z Kolna. Widok w kierunku północnym (3), widok w kierunku południowym (4), widok w kierunku wschodnim (5), widok w kierunku zachodnim (6), stan z 2022 r. (źródło: <https://obliview.brg.gda.pl/>, dostęp: 12.01.2023 r.).

(7) Fragment mapy Ostsee Deutsche Küste. Die Weichsel von Neufahrwasser bis Danzig, Masztab 1:15:000, 1909 r., z poprawkami z 1917 i 1924 r. (źródło: http://www.mapy.eksploracja.pl/pomorze/Die_Weichsel_von_Neufahrwasser_bis_Danzig_1909.jpg / dostęp: 08.03.2023 r.); (8) Fragment planu: Freie Stadt Danzig. Geländeplan X 20, Danziger Werft, 1938. (źródło: zbiory Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk). Na mapach kolorem czerwonym oznaczono budynki zespołu budowlanego według stanu z 1938 r.

(9)

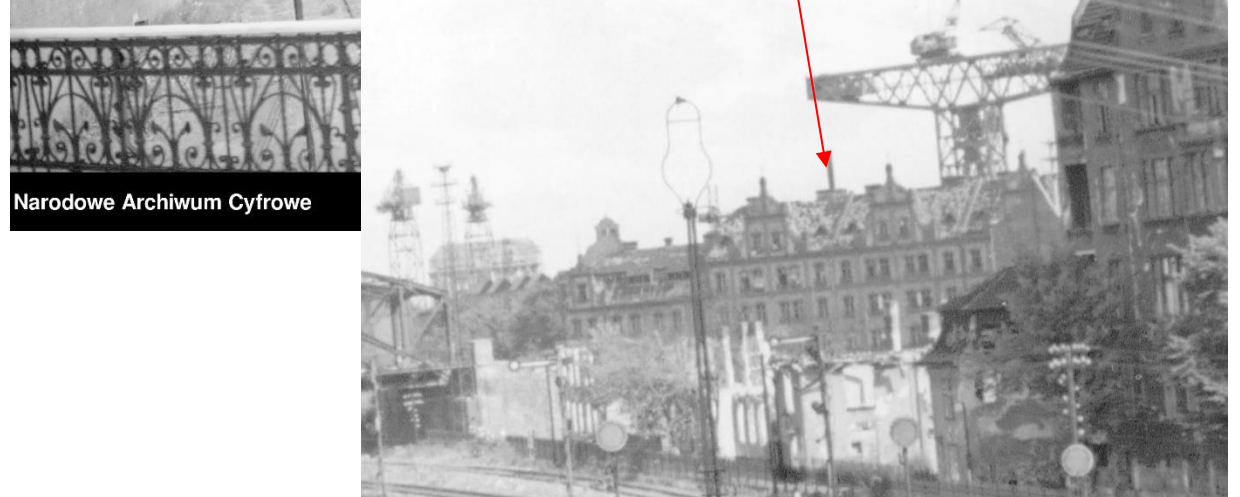

(10)

(9) Widok na ul. Stefana Jaracza, od lewej widoczny budynek położony przy ul. Robotniczej 8, następnie budynki przy ul. Stefana Jaracza 12A-15, I poł. XX w., (źródło: <https://fotopolska.eu/993313,foto.html>, dostęp: 14.03.2023 r.); (10) Budynek położony przy ul. Robotniczej 21, I poł. XX w. (źródło: <https://fotopolska.eu/1237634,foto.html>, dostęp: 14.03.2023 r.).

(12)

Narodowe Archiwum Cyfrowe

(11) Skrzyżowanie ulic Robotniczej (z lewej) i Stefana Jaracza (na wprost), po 30 marca 1944 r. (? (źródło: <https://fotopolska.eu/509269,foto.html>, dostęp: 14.03.2023 r.);
(12) Widok z wiaduktu „Błędnik”, z prawej w oddali widoczne kamienice położone przy ul. Jana z Kolna 28-30, 1945 r. (źródło: zbiory Narodowego Archiwum Cyfrowego, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/skan/-/skan/f61d515329d167ecafd1bc06fd195de0d2dfd85d99d05165a366387e3377551c>, dostęp: 02.03.2023 r.).

(13) Elewacja zachodnia zespołu budynków położonych przy ul. Jana z Kolna 26-30 oraz elewacja południowa budynku położonego przy ul. Robotniczej 26 (z prawej), 1983 r.; (14) Elewacje wschodnie i północne budynków położonych przy ul. Robotniczej 20 (z lewej) i ul. Robotniczej 21 (z prawej), 1983 r.; (15) Elewacja zachodnia budynków położonych przy ul. Robotniczej 11A, 11B, 12 A, 12B i 13, 1983 r.; (16) Elewacja wschodnia budynków położonych przy ul. Robotniczej 22 i 23, 1983 r.
Źródło: zasoby Miejskiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

(17)

(18)

(19)

(17) Zespół budynków położonych przy ul. Jana z Kolna 26-30, widok na elewację zachodnią; (18) Szczyt elewacji północnej budynku przy ul. Jana z Kolna 30; (19) Elewacja południowa budynków położonych przy ul. Robotniczej 25-26 oraz wschodnia budynków położonych przy ul. Robotniczej 24, 23, 22, 21; Fot. A. Kołodziejczyk, 16.01.2023 r.

(20)

(20) Elewacja południowa kamienicy położonej przy ul. Jana z Kolna 26;
(21) Elewacja wschodnia budynków położonych przy ul. Robotniczej 22, 23 i 24;
(22) Widok na podwórkę wewnętrzną budynków położonych przy ul. Jana z Kolna 26-30 i ul. Robotniczej 21-26. Fot. A. Kołodziejczyk, 16.01.2023 r.

(21)

(22)

(23)

(24)

(25)

(26)

(27)

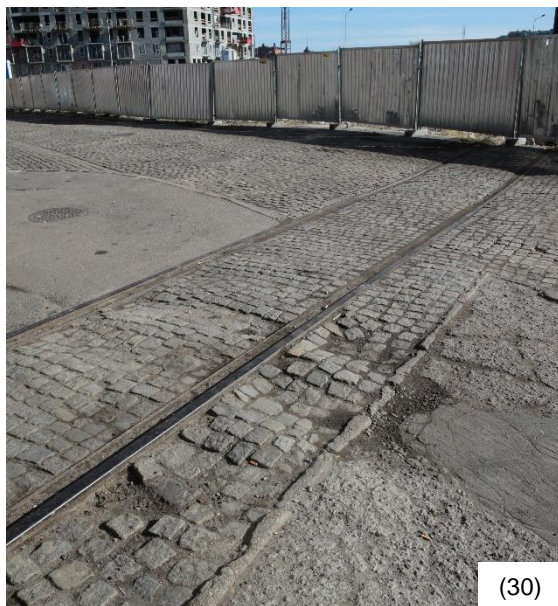
(23) Elewacja zachodnia zespołu budynków położonych przy ul. Robotniczej 18-20; (24) Elewacja południowa budynku położonego przy ul. Robotniczej 18; (25) Wieżyczka wieńcząca budynek położony przy ul. Robotniczej 20; (26) Elewacje wschodnia i północna zespołu budynków położonego przy ul. Robotniczej 18-20; (27) Elewacja wschodnia zespołu budynków położonego przy ul. Robotniczej 18-20. Fot. A. Kołodziejczyk, 16.01.2023 r.

(28)

(29)

(30)

(31)

(32)

(28) Elewacje zachodnia i południowa zespołu budynków położonych przy ul. Robotniczej 8-11B; (29) Fragment elewacji północnej kamienicy położonej przy ul. Robotniczej 13 oraz pozostałości muru stoczniewego, fot. A. Kołodziejczyk, 16.01.2023 r.; (30) Fragment dawnych torów zlokalizowany na ul. Robotniczej, w pobliżu wyburzonych budynków położonych przy ul. Robotniczej 16 i 17; (31) Róg ulic Robotniczej i Stefana Jaracza, w centrum widoczny budynek przy ul. Robotniczej 8; Fot. A. Kołodziejczyk, 16.01.2023 r. (32) Szczyt oraz górny fragment wykusza budynku położonego przy ul. Robotniczej 8. Fot. A. Kołodziejczyk, 03.03.2023 r.

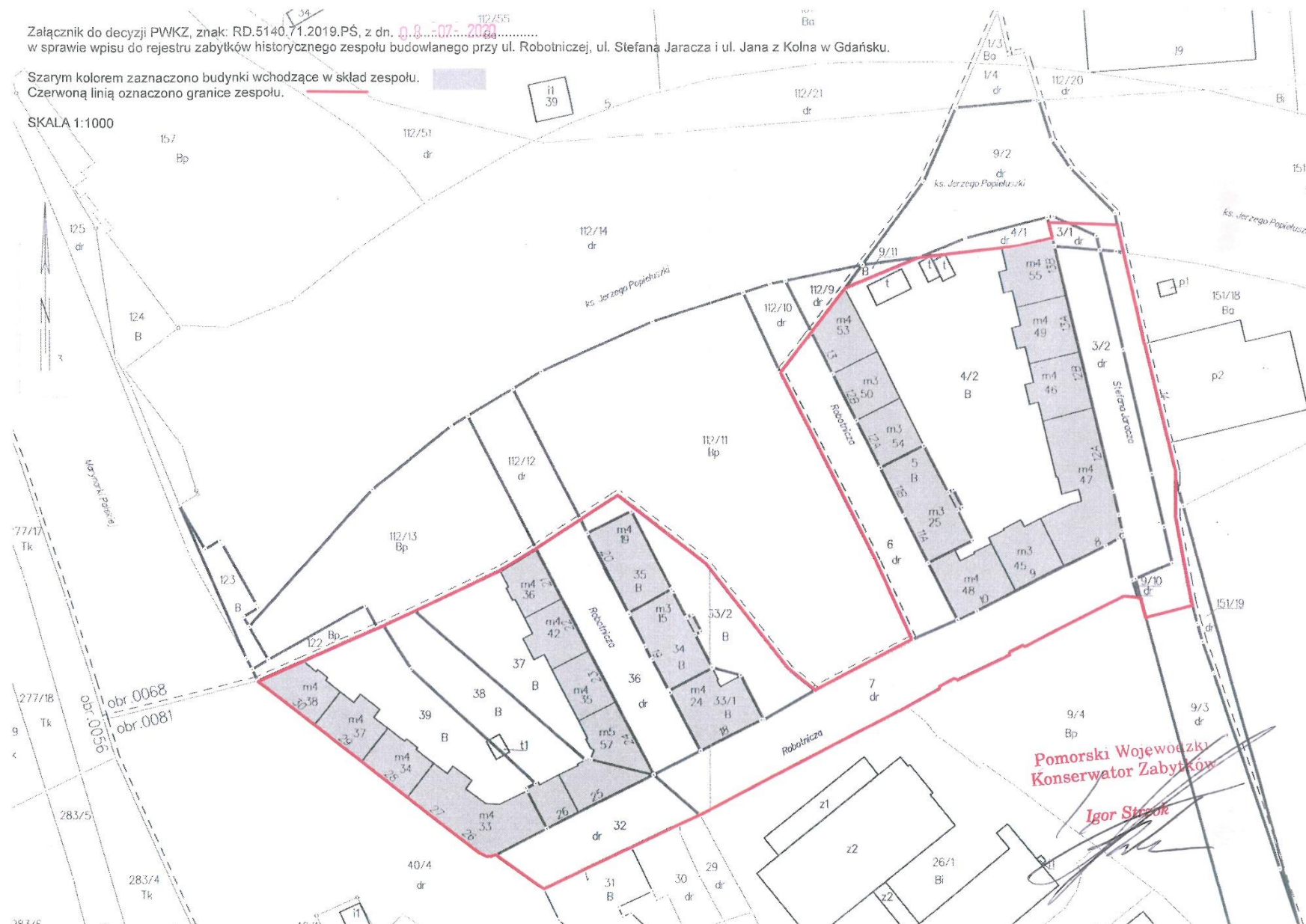

(33, 34) Elewacja wschodnia zespołu budynków położonych przy ul. Stefana Jaracza 12A-13B; (35) Widok na podwórko wewnątrz zespołu budynków położonych przy ul. Robotniczej 8-13 oraz ul. Stefana Jaracza 12A-13B; (36) Elewacja zachodnia zespołu budynków położonych przy ul. Stefana Jaracza 12A - 13B; Fot. A. Kołodziejczyk, 16.01.2023 r.

Załącznik do decyzji PWKZ, znak: RD.5140.71.2019.PŚ, z dn. 08.07.2020 r. w sprawie wpisu do rejestru zabytków historycznego zespołu budowlanego przy ul. Robotniczej, ul. Stefana Jaracza i ul. Jana z Kolna w Gdańsku.

Szarym kolorem zaznaczono budynki wchodzące w skład zespołu.
Czerwoną linią oznaczono granice zespołu.

SKALA 1:1000

(37)

(37) Załącznik do decyzji Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znak RD.5140.71.2019.PŚ z dnia 08.07.2020 r. w sprawie wpisania do rejestru zabytków pod nr 1980 historycznego zespołu budowlanego przy ul. Robotniczej, ul. Stefana Jaracza i ul. Jana z Kolna.